

Сергій ШЕБЕЛИСТ
(м. Полтава)

Журналіст, педагог, науковець, кандидат наук із соціальних комунікацій. Випускник філологічного факультету Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, сьогодні – доцент кафедри журналістики у своїй альма-матер. Автор численних статей у періодиці й наукових публікацій.

ПРОБУДЖЕННЯ ПРИСПАНОЇ УКРАЇНИ

«ZAXID.NET», 06.11.2014 р.

Полтавщина швидко надолужує пропущені уроки націотворення та громадянської активності

В уявленні багатьох мешканців західних областей України все, що розташоване, як там кажуть, «за Збручем», – це вже автоматично схід. Навіть територіально близьких подолян, хмельничан і вінничан у Галичині й на Волині часто трактують як східняків. І це при тому, що, наприклад, на Слобожанщині тих же хмельничан і вінничан сприймають як західняків.

Що вже тоді говорити про Лівобережжя? Хоча воно географічно й центр України, та для, скажімо, львів'ян – то досі схід, русифікований, советизований, патерналістський і національно несвідомий. Ну хіба меншою мірою, ніж «далекосхідний» Донбас, що дивиться винятково російське ТБ, фанатіє від крутизни Путіна, стабільно голосує за антидержавницькі політсили та відверто протиставляє себе решті країни.

Тим часом «уявний схід», тобто реальний центр, зовсім не вписується в таку спрощену схему, адже за роки незалежності він змінювався, поступово дрейфуючи від накинutoї та засвоєної советськості до усвідомленої українськості. Можливо, не настільки динамічно й послідовно, як би того хотілося щирим патріотам на світанку незалежності, але незворотний процес становлення політичної нації йде, зокрема й на Полтавщині.

Заповідник соціалізму

Виразною ознакою ментальних змін, що відбулися в самому серці України за понад 20 років, стали виборчі симпатії полтавців. У 1991-му вони, як і більшість громадян, проголосували за незалежність (94,93%), але на перших президентських перегонах підтримали не націонал-демократичного кандидата В'ячеслава Чорновола (13,63%), а суверен-комуніста Леоніда Кравчука (75,05%). Уже під час наступних дочасних виборів-1994 на Полтавщині переміг Леонід Кучма (59,16%) – виробничник, технократ і прагматик, а не базікало, котрий пообіцяв українцям «порядок і порядність».

Та найбільшим улюбленцем полтавців він так і не став. Свої симпатії до лівих сил, цих захисників простого люду й соціальної справедливості, вони засвідчили й 1998 року, коли проголосували на виборах до Верховної Ради за комуністів (23,74%), соціалістів і селян (21,30%), трішки за рухівців (7,32%), і 1999-го. У першому турі президентських перегонів область віддала перевагу лідерові соцпартії Олександрові Морозу (26,2%), а в другому – підтримала незмінного вождя компартії Петра Симоненка (57,7%).

Парламентські вибори-2002 підтвердили політичні вподобання Полтавщини, де першість у пропорційній частині посіли соціалісти (22,05%), завдяки чому вони стали сприймати цю промислово-аграрну область як один із своїх базових регіонів. Не набагато від СПУ відстав і блок Віктора Ющенка «Наша Україна» (20,46%), далі – КПУ (17,69%) і Блок Юлії Тимошенко (8,07%). За проєкт «За єдину Україну!», жартома прозваний «За едУ!», попри тиск адмінресурсу, віддали свої голоси 6,17%.

Хоча за партійними списками на Полтавщині більшість симпатій здобула тодішня антикучмівська опозиція, у мажоритарних округах перемогли здебільшого провладні кандидати. Нерідко голосування в області відбувалося за принципом дулі в кишені: гаразд, поставимо галочку за того, на кого наполегливо вказує місцеве начальство, але за партії та блоки голосуватимемо на власний розсуд.

При цьому до мажоритарників виборці ставилися прагматично, розраховуючи вирішити питання газифікації села, ремонту дороги чи побудови дитячого майданчика, а до списків – більш

ідейно-емоційно, пов'язуючи з конкретними партіями поліпшення соціально-економічної ситуації загалом у державі.

Президентські вибори-2004 в певному сенсі стали переломними для Полтавщини, адже голосування вже в першому турі засвідчило, що більшість її мешканців підтримує демократичний вектор розвитку України. Тоді за Ющенка віддали свої голоси 43,6% полтавців, за Януковича – 26%. Попри це, доволі популярним в області залишався Мороз (15,4%), який перед другим туром підтримав найпопулярнішого лідера тодішньої опозиції, а його партійці стали активними учасниками Помаранчевої революції, що сколихнула навіть зазвичай спокійну Полтаву.

Уже в перший день Майдану-2004 під стінами Полтавської облдержадміністрації відбувся кількатисячний мітинг проти виборчих фальсифікацій, масштаби якого лише зростали. Відтак і не дивно, що після перемоги революції область очолив соціаліст Степан Бульба, за керування якого ОДА жартома називали «обкомом СПУ», а преса друкувала статті із заголовками «Соціалістичний край-рай».

Тінь Мазепи

Але, як показали наступні парламентські та місцеві вибори, 2006 року Полтавщина перестала бути вотчиною соціалістів. Лідером симпатій у краї став БЮТ, а в індустріальних районах області, Кременчуці й Комсомольську, надовго закріпилася Партія регіонів. Окрім того, її представник, ексголова ОДА Олександр Удовіченко, став головою Полтавської обласної ради, що перебувала в перманентному конфлікті з «помаранчевим» губернатором – київським «варягом» Валерієм Асадчевим з УНП. Пропрезидентська «Наша Україна» була в регіоні мало не на третій ролях.

У конфлікті з губернатором був і міський голова Полтави (2006–2010), «безпартійний» БЮТівець Андрій Матковський, який на пару з головою облради здобув недобру славу українофоба, активно протидіючи спробам глорифікації гетьмана Івана Мазепи й Головного отамана Армії УНР Симона Петлюри. На одній зустрічі з виборцями, переважно пенсійного віку, Матковський навіть хизувався, що «не дозволив встановити пам'ятники Мазепі, Петлюрі, Бендері (авжеж, через Е. – *Авт.*) та іншим зрадникам». А під час відзначення 300-річчя Полтавської битви

зробив усе можливе, щоб знівелювати український погляд на цю трагічну баталію і, не дай Боже, не образити Росію.

«Героїчну боротьбу» малоросійського мера з новочасним мазепинством у яскравих барвах описали зловісні репортери «Комсомольської правди»: «Андрей Матковский, по сути, цинично проигнорировал президентский указ об “увековечении памяти гетмана Мазепы и украинско-шведского союза”. Он, например, даже не собирался идти со “свидомыми” на крестный ход, посвященный коварному гетману. Пытался зачистить город от плакатов с Мазепой (внезапно появившиеся за одну ночь билборды провозглашали победу гетмана над российской имперщиной), не дал поставить памятник перебежчику и назвать в честь него улицу. Саботировал по-крупному, фактически надругавшись над всей мифологией незалежности».

В антимазепинському пориві не відставав від нього й голова облради Удовіченко, котрий під час однієї із сесій поставив перед депутатським корпусом сакраментальне запитання: «Не знаю, чи є аналоги в історії, щоб ставились пам'ятники ворогам, щоб зрадники в ореолі мучеників ставали героями?» Саме через постійну чиновницьку протидію монументальному увічненню Мазепи й Петлюри Полтавщина зганьбилася перед усією Україною, а за правління команди регіональних «професіоналів» у 2010–2014 роках приводів для сорому в полтавців лише побільшало.

Тоді керманічі міста й області могли одночасно вшанувати подвиги партизана Сидора Ковпака, святкувати річницю створення комсомолу, влаштовувати велопробіги «Переможним шляхом Петра I», відкривати меморіальну дошку царському сатрапові, фельдмаршалу Іванові Паскевичу та зганяти містян на антифашистський мітинг. Усе українське було зведене до рівня милої та безпечної етнографічної екзотики, для демонстрації якої проводили Свято сала, Свято галушки й Парад вишиванок. Натомість легендарний фестиваль мистецтв «Мазепа-фест», котрий у 2003–2011 роках проводила полтавська «Просвіта», через брак фінансування й абсолютну байдужість до нього влади припинив своє існування.

Практично монопольне правління регіоналів відбилося й на результатах місцевих виборів-2010, на яких вони здобули більшість у радах і своїх мерів. У Полтаві завдяки щедрому засіванню гречки й організації цікавого дозвілля школярів переконли-

ву перемогу (61,64 %) здобув безідейний бізнесмен Олександр Мамай, висуванець маловідомої партії «Совість України», котра, своєю чергою, виборола 37 із 50 депутатських мандатів. Від нового мера, носія славного козацького прізвища, дехто сподівався вирішення питання з Мазепою. Тим більше, що перед виборами Мамай, вочевидь, заграючи з полтавцями й удаючи із себе прогресивну людину, заявляв: «Я не історик, а це питання мають вивчати історики. Але моя особиста думка: коли історики вирішили, що портрет Мазепи може бути на десятигривневій купюрі, то, значить, щось же вони знають. Отже, ця людина зробила багато добра для українського народу. Просто так її там би не відобразили».

Та, щойно вступивши на посаду, він назвав це 100% політичним питанням і таким, що взагалі перебуває не в його компетенції. Це сфера відповідальності президента, парламенту й уряду, парирував міський голова, ніби вдаючи, що не знає про відповідні укази й постанови, котрі, до речі, ніхто досі не скасував. А для більшої переконливості Мамай послався на дані неавторитетних соціологічних досліджень, згідно з якими ідею встановлення пам'ятника Мазепі підтримують лише 6% громадян, і благополучно закрив це питання. Нині, за даними опитування Аналітичного центру розвитку громадянського суспільства, до монумента гетьманові в Полтаві позитивно ставляться 35%, негативно – 26,2%, байдуже – 28,8%, важко відповісти – 10%.

Згодом, напередодні парламентських виборів-2012, «совісний українець» Мамай влився в ряди Партії регіонів та висловив, здається, щире переконання: «Коли при владі одна партія, то в країні буде порядок. Керувати повинна одна політична сила». Утім, як з'ясувалося, полтавський мер недовго ходив у регіоналах (після виборів вийшов із їхніх лав). Але зізнався про це тільки через два роки, коли обурені євромайданівці вимагали від нього порвати зі злочинною партією. «За що мені ганьба?» – удавано дивувався міський голова.

Острівець «Свободи»

Потужний регіональний політичний «бульдозер», хоча й активно працював на Полтавщині, не зміг заручитися абсолютною підтримкою громадян. Більше того, в області траплялися локальні феномени. Так, на місцевих виборах-2010 у с. Ковалівці

Полтавського району посаду сільського голови здобув представник ВО «Свобода» Юрій Бублик, а його однопартійці здобули більшість голосів у сільраді (18 із 30). Це був найвищий у відсотковому співвідношенні результат по Україні, що дало підстави стверджувати, що «єдина сила українців» прорвалася за Дніпро й перестала бути винятково західноукраїнським проектом.

Згодом, у 2012-му, Бублик на хвилі невдоволення режимом Януковича виграв перегони в мажоритарному окрузі як єдиний кандидат від опозиційних сил і підтвердив свій мандат на дочасних виборах-2014. Так «Свобода» почала домінувати в патріотичному сегменті Полтавщини, заступивши рухівців, УНПістів і «нашоукраїнців», та привнесла в регіон нові традиції, зокрема марші на честь УПА й Степана Бандери (утім не надто велелюдні). Це, однак, не означає, що полтавці миттєво й масово стали палкими націоналістами, хоча підтримка «Свободи» за п'ять років справді зростає: з 0,3% до 7,94%.

У 2012-му виборці віддали набагато більше голосів за інші проукраїнські та проєвропейські сили – «Батьківщину» (30,14%) і УДАР (18,47%). Сукупно опозиція в області набрала майже 57%, а у восьми мажоритарних округах переміг лише один відвертий регіонал. Решта – «гречані» самовисуванці, які згодом таки вступили у фракцію ПР, і представники опозиції, зокрема й відверті популісти, котрих підтримали радше з протестних міркувань і завдяки авторитету партійного лідера. Під час виборів-2014 симпатиків прозахідного політичного курсу стало ще більше. На президентських перегонах за Порошенка, Тимошенко, Ляшка й Гриценка разом проголосували близько 85%. На парламентських виборах «партії Майдану» теж продемонстрували гарні результати: «Народний фронт» (23,33%), «Блок Петра Порошенка» (23,24%), Радикальна партія (10,85%), «Самопоміч» (9,22%), «Батьківщина» (6,22%).

Зважений спротив

Коли в Києві почався Євромайдан, Полтавщина теж не стояла осторонь і щораз більше вписувалася в загальнонаціональні суспільно-політичні тренди. Щойно стало відомо про відмову уряду від підписання Угоди про асоціацію з ЄС, на площі перед Полтавською ОДА почали збиратися люди. Були серед них і ті, хто виходив на Майдан 10 років тому. Була там і нова молодь но-

вої України – активісти політичних та громадських організацій. Мітинги відбувалися регулярно, найбільші у вихідні (при цьому наймасовіше зібрання в місті було на підтримку єдності України – якраз напередодні анексії Криму). Мінімайдани проводили й у райцентрах області. Їхня масштабність та активність залежала від ситуації в державі, але регіон мав свою специфіку.

Попри високий градус політичної напруги, що лише наростав від початку протестів, влада й опозиція на Полтавщині поводитися стримано, намагаючись знайти конструктив. Обласна рада якщо й ухвалювала заяви з приводу ситуації в державі, то витримувала їх у зваженій тональності та не закликала президента Януковича діяти рішуче проти Майдану. Запровадити надзвичайний стан пропонував лише лідер фракції КПУ.

Жорстких силових і судових репресій проти євромайданівців не було. Ватажків спротиву, підозрюваних у незаконному захопленні приміщення обласної ради, що три тижні була «форпостом свободи» в Полтаві, тримали під домашнім арештом, але згодом звільняли за політичною амністією. Дискусії влади й опозиції демонстрували в ефірі обласної телекомпанії, про мітинги писали й у державній пресі, хоч кількісно там переважали провладні викривальні матеріали з натяками, що то не полтавці бунтують, а привезені молодики із західним акцентом.

Намісники Януковича, правда, теж не сиділи склавши руки й зганяли бюджетників на свої антимайдани під гаслом «Збережемо Україну!», звозили «гопників» на акції опозиції та брали участь у з'їзді сепаратистського громадського союзу «Український фронт» у Харкові. Та все відбувалося без особливої конфронтації, принаймні до лютого, коли на київському Майдані почалися масові розстріли (Героями Небесної Сотні стали й полтавці Ігор Сердюк та Андрій Черненко).

Тоді в місті відбулася своя «ніч гніву», під час якої мітингувальники спалили офіс ПР і брали участь у сутичках із міліцією біля ОДА. Зі сміттєвих баків і дощок були зроблені імпровізовані барикади, а виламані шматки асфальту з центральної вулиці Жовтневої кидали в правоохоронців. Утім навіть цей спалах обурення вдалося доволі швидко залагодити. Буквально напередодні падіння бандитського режиму міліція під вигуки «Молодці!» перейшла на бік народу, проводила спільні патрулювання із Самообороною Майдану та стояла на блокпостах на в'їзді в місто, щоб запобігти можливим провокаціям.

Навздогінна українізація

У лютому 2014 року загальноукраїнська хвиля «ленінопаду» докотилася й до Полтавщини, де впродовж двох днів повалили монументи Іллічу в багатьох районах області. Та попри це, у регіоні залишається ще 117 не демонтованих пам'ятників більшовицькому вождеві, які, за розпорядженням губернатора «свободівця» Віктора Бугайчука, мають бути остаточно зняті з постаментів до Дня пам'яті жертв Голодомору. Оскільки це рішення має рекомендаційний, а не директивний характер, деякі сільські голови кажуть, що треба прислухатися до думки громади. Тож подекуди Ілліч може й зостатися, бо «кому він заважає?» і «це наша історія». Словом, хай стоїть.

Советське минуле не відпускає багатьох мешканців Центральної України, вулиці якої все ще мають такі «чудові» назви, як Леніна, Фрунзе, Жовтнева, Фурманова, Чапаєва, Комсомольська, Карла Лібкнехта... Хоча також є і Грушевського, і Стешенка, і Чорновола, українських назв на тлі загального «совка» – одиниці. Здавалося б, після перемоги Революції гідності рудименти комуністичної епохи будуть замінені новими символами – вулиця Героїв Майдану чи Героїв Небесної Сотні, але Полтавська мерія цим не переймається. Водночас вона вивчає настрої громадян щодо перейменування вулиці Артема на Петлюри – відповідне опитування розміщення на сайті міської ради. Це вже хоча б щось.

Але комеморація Майдану відбувається й без санкцій місцевої влади, зусиллями самих громадян, які розписали віршами постамент пам'ятника Ленінові, установивши на ньому український прапор. Поблизу ОДА відкрили тимчасовий меморіал, присвячений Героям Небесної Сотні, а на стіні біля Аграрної академії полтавські вуличні художники за підтримки «ультрасів» футбольного клубу «Ворскла» створили композицію, присвячену всім загиблим за Україну – від дружинників княжої доби до нинішніх учасників АТО, у лавах яких є полтавці.

Як і загалом по країні, їм (і не лише їм) дуже допомагають місцеві волонтери, зокрема з Полтавського батальйону небайдужих, що діє при Свято-Успенському кафедральному соборі УПЦ КП, у якому й відспівують загиблих воїнів. І так само, як і всюди, їх проводжають в останню путь піснею «Пливе кача по Тисині», стаючи на коліна перед полеглими захисниками Вітчизни та скандуючи:

«Герої не вмирають!» У волонтерському русі також задіяні УПЦ (МП), осередки національних громад (вірмени, грузини, азербайджанці) та, звісно, прості полтавські селяни й містяни, що можуть передати на фронт і тепловізор, і банку сала.

Революція гідності та ще більшою мірою підступна путінська агресія на сході неймовірно згуртували українців, прискоривши процес прощання з імперією, пробудження власної ідентичності й усвідомлення спільної відповідальності за долю держави. Нині Центральна Україна переживає приблизно той самий ейфорійний стан, що й Західна – на початку 1990-х років, і надолужує пропущені уроки націотворення та громадянської активності. Тим самим, зокрема, і Полтавщина втілює в життя гасла першого й другого Майданів: «Ми – єдині, нам жити в цій країні», бо «Разом – сила».

КРИМ – ЇХНІЙ

«ZAXID.NET», 30.07.2015 р.

Лише зараз Україна збагнула, наскільки завинила перед кримськотатарським народом

Коли кримські татари називали себе єдиними українцями на півострові, у багатьох це викликало якщо не заперечення, то принаймні скепсис. Бо як же кримські татари можуть бути українцями? Як з'ясувалося, ще й як можуть. Звісно, не в етнічному, а в політичному сенсі. За 25 років після повернення з депортації корінний народ Криму довів, що більшість його представників – взірцеві громадяни України, навіть попри те, що держава весь цей час, м'яко кажучи, не дуже переймалася вирішенням їхніх проблем і згадувала про них тільки перед черговими виборами.

Недооцінювання офіційним Києвом кримськотатарського питання зрештою стало однією з причин брутальної анексії півострова Росією навесні 2014 року, проти якої найбільш активно й організовано виступили саме кримські татари. За це їм тепер доводиться відчувати на собі репресії окупаційної адміністрації. Водночас ці драматичні події стали поворотним моментом, адже допомогли багатьом українцям зрозуміти, наскільки мало вони знали про своїх співгромадян і в якому боргу перед ними держава, що не змогла їх захистити. Прозріння обійшлося надто до-